Драма на три дії

ДІЮТЬ

Нил Микитович Ч у й к о — прокурор.

КіраКсірлівна — його дружина.

Л і л я — їхня дочка, учениця 10-го класу.

Леокадія Л ь в і в н а — мати Кіри Карлівии.

Пахом Микит ович — брат Чуйка.

Степанида — хатня робітниця.

Марта Матвіївна Бондар — лікарка.

Роман — її син, учень 10-го класу.

Опанас А п о л л о н о в и ч Гер — спортсмен.

Галина А р к а д і ї в н а — вчителька.

Віктор, Октябрина, Марат — комсомольці, учні 10-го класу.

Ганна Іванівна — суддя.

1-й н а р. засідатель.

2-й нар. засідатель.

Олімпіада Павлівна — секретарка суду.

Михайло Михайлович — адвокат.

Прокурор.

Міліціонер.

Стрілець.

Дія відбувається протягом доби у великому місті на Україні за нашого часу.

ДІЯ ПЕРША

Їдальня в квартирі Чуйка. Середній достаток. Потерта мебля. Накрив ти 8 до обіду стіл. Над столом запалена лампа під абажуром. Л і ля, юна дівчина, сидячи коло піаніно, нервово грає канони. Леокадія Л ь в і в н а, статечна бабуся, устромивши голову в напіводчинений буфет, порається там, напихає рот їжею. Кіра К а р л і в н а, красива дама південного типу, дивиться в люстерко. Пахом Микитович, у військовій гімнастьорці без погонів, сидить, примостивши зошита —на валок дивана, щось записує, іноді користується логарифмічною лінійкою. Стспанида порається коло столу, виходить і знов повертається до кімнати. Довго дзвонить телефон на столику біля буфета.

Л і ля (підвівшися од піаніно, йде до телефону). Слухаю. Мі. Не дружина прокурора. Хіба не однаково? Дочка прокурора! (Рвучко кладе телефонну трубку.)

Кіра К а р л і в н а. Ліля! Могла б хоч запитати хто!

Ліля. Не цікавлюсь твоїми абонентами, мамо. Мені свої справи аби впорати!

К і р а К а р л і в н а. Де ти виховувалась?

Ліля. Під твоєю високою опікою.

С т с и а н и д а (входить). Підігріваєш та й підігріваєш. Не обід виходить, а вечеря, прости господи...

Л е о к а д і я Львівна (похопилася сісти до піаніно). Не люблю, коли прислуга розтуляє рота, Стєпанидо! Час би вже знати своє місце! (Хвацько молотить по клавішах.)

Кіра К а р л і в на. , Тихіше! Ви неможливі, мамо! Леокадія Львівна. Я вже тридцять п'ять років твоя мама!

Кіра К а р л і в на. Ну й галасуйте! Мій вік тут ні до чого!

Леокадія Львівна. Так, так. Дуже до чого, коли чоловік не поспішає до твоїх обіймів! Через це участь прокурора в судовому засіданні обов'язкова й супроводиться голодуванням його рідних... (Підходить до столу, стоячи, їсть.) Ми, слава богу, не підсудні... і не прагнемо стати ними...

Кіра К а р л і в и а. Ні на що не схоже — отак запізнюватись!

Пахом Микитович (підвів голову од зошита, він трохи заїкається). Нащо нервувати, Нил Микитович зараз прийде з суду...

Кіра Карлівна (зловтішно). Ага! Самі почали нервувати! Глядіть, щоб вас знову не скрутило! На мене звернете... Свідок бог, що я навіть не дивлюсь у ваш бік!

Ліля. Мамо, це жорстоко! Лікарі заборонили нагадувати дяді Пахому про його припадки! Він не мусить наєіть думати про них!

Пахом.Микитович. І н-не— д-думаю, Л-ліля!

К і р а К а р л і в н а, У своєму домі я хазяйка!

Пахом Микитович. Найважче, Лілю,— триматися!.. Ще рік лишився до закінчення інституту...

Леокадія Львівна. Усе горілка-матінка! Фронтова...

Ліля. Не горілка, а контузія! Дядя Паша не п'є! Па х о м М и к и т о в и ч. Не марнуй слів. Лілю... Леокадія Львівна. Ах, для мене й слів шкода? Пахом Микитович. Ви не так зрозуміли...

Леокадія Л ь в і в н а. Прекрасно зрозуміла, молодий чоловіче.

Дзвоник лунає з передпокою. Ліля забігала по кімнаті.

К і р а К а р л і в н а. Лілю, зустрічай батька!

Ліля. Виросла із сентиментального віку, мамо. (Сідає до піаніно, грає "Сентиментальний вальс".)

Кіра Карлівна. Що мені з тобою робити?

Леокадія Львівна. Жахливе виховання! (Сідає перша до столу.)

Степан и да. Зараз, зараз. Сама відчиню! (Виходить,)

Пахом Микитович. От бачите, все гаразд. Нил Микитович уже прийшов. Прокурор любить, щоб до його приходу дружна родина була на місці. Давайте сідати до столу.,.

Кіра Карлівна. Нема чого виправдовувати! Спізнився на обід!

Леокадія Львівна. У мене геть апетит пропав.

Входить Пил Микитович, витирає, йдучи, руки. За ним Степани д а несе суп.

Нил Микитович. Встати, суп іде!

Кіра Карлівна. Скільки можна чекати?

Леокадія Львівна. Не грай, Ліля!

Ліля. Добре. (Заграла голосніше.)

Нил Микитович. Привіт, Лілічко, я з тобою сьо-годні ще не бачився...

Ліля (встає). Драстуй, тату. Як справи?

Нил Микитович. Прошуч пробачити, дорога роди-" но, за вимушену затримку: хотів був уже дзвонити й просити обідати без мене... Семеро одного, як то кажуть...

Леокадія Львівна. Нам не важко й почекати... Хіба ми які несвідомі? Ви ж нас годуєте, Нил Микитович...

Пахом Микитович (наливає з графина братові й бабці).* Без господаря горілка нікому в рот не піде!

Нил Микитович. А собі й ні, га? Не налив? (П'є.)

Пахом Микитович. Кінчилися мої веселощі!

Степанида. Лілічко, сідай... Насипала супу...

Нил Микитович. Будьмо здорові! Надворі розпогодилось — розкішно.

Ліля (сідає, бере бабину чарку, нюхає, ставить на місце). Цікаву слухали справу, тату?

Нил Микитович (їсть). Як тобі сказати, дочко.., І цікаву, й рідкісну... Цілий день копалися усім складом суду в найделікатніших питаннях людської істоти — в пи* таннях душі... Не так багато у нас лишилося родимих плям чужого світу, проте ще лишилися плями... Ще доводиться ними займатися, на превеликий жаль.,,

Л і л я. Он воно що! Ти певний, що то плями?

Нил Микитович. Уяви собі — хлопець... Пречудовий хлопець!

Л і л я. Як же він сидить на лаві підсудних? Коли чудовий — треба звільнити, мені здається?

Пахом Микитович. Лілю, ти хіба знаєш його? Н-иле, хоч би вдома відпочив од судових розмов!

Л і л я. Не заважайте татові!.

Нил Микитович (їсть). Чудовий хлопець. Син військового. Батько загинув на фронті. У матері друга сім'я. Вітчим не прийняв хлопчика. Сип живе тут, у тітки, мати — в сусідній області. Учився, дійшов до десятого класу, потрапив у біду...

Пах ом Микитович. Украв у тітки облігації?

Л і л я. Не лізьте з дурницями, дядю Пашо! Вас ніхто не питає!

Нил Микитович. Лілю! Дядя Паша старший за тебе!

Л і л я. Нехай не вигадує зайвого! Пахом Микитович. Гаразд, мовчу.

Входить Степанида.

Нил Микитович (їсть). Отож. Хлопчик гарячий, гонористий. Добре вчився. І — на тобі! Карний злочин. Спіймано на крадіжці... _

Леокадія Львівна (п'є чарку). Боже мій! Теперішні діти на все здатні!

Степанида. Діти як діти. Де гірші, де кращі...

Нил Микитович. Вірно, Степанидо! (їсть.) Так-от. Справа начебто й проста. Але на суді виплили деякі подробиці. Відчувається, що хлопець приховує істотні моменти. Заляканий граєю, як то кажуть, до нікуди. Заперечує наявність співучасників, керівництва, А ми, певна річ, не віримо! Йде боротьба...

Л і л я. Зрозуміло. Хлопчик хоче врятуватися, а ви йому копаєте яму?!

Нил Микитович. Помиляєшся, Лілю. Маємо намір юнака витягти...

Л і л я (нервово). Із чого? З життя?

Нил Микитович. Перш за все — із злодійської компанії!

Пахом Микитович. Слово честі, не можу вже Слухати продовження судового засідання вдома!

Нил Микитович. Ти що — погано себе почуваєш? Припинили розмови! Чи не краще одразу лягти, Пашо? Якась неприємність?

Пахом Микитович. Важкий день у мене сьогодні в інституті... Насилу досидів до кінця. У розвідці так не хвилювався... Напевно, це реакція... Піду ляжу... Вибачайте, будь ласка... (Устає-з-за столу.)

Л і л я. Я допоможу вам, дядю Пашо! (Підтримуючи Пахома Микитовича, виходить.)

Нил Микитович (навздогін). Поклади його в кабінеті, там ніхто не потурбує!

Кіра Карлівна (по паузі). Я вся змучилася з ним!

Нил Микитович. Останній час він почував себе добре.

Кіра Карлівна. Не уявляю, що могло розхвилювати! Вже ми так його доглядаємо! Як у найкращому санаторії...

Л іл я (повертається до їдальні). Ти б, мамо, помовчала! Теж мені санаторій!

Леокадія Львівна. Такий, вибачте, студент тільки псує апетит порядним людям!

Кіра Карлівна. Не втручайтеся в нашу розмову, мамо!

Леокадія Львівна. Ти мене навіть ображаєш, Кіро! Чому це я повинна мовчати й терпіти?! Л і л я. Може, вас теж терплять.

Леокадія Львівна. Це невиховане дівчисько доведе мене до апоплексичного удару!

Л і л я. Скоріше ви з мамою дядю Пашу доведете! Варто тобі, тату, піти на хвилинку, як вони його з двох боків... Як оси...

Кіра Карлівна. Лілько! Що ти вигадуєш?!

Леокадія Львівна. Яв евакуації більше страждала, ніж він на своєму давно минулому фронті!

Кіра Карлівна. Мамо! Тільки вас і чути! Як не розумієте, що язиката стара жінка — явище незносне!..

Леокадія Львівна. Сама ти стара! Я молодша за тебе!

7Нил Микитович (намагаючись розрядити атмосферу). Чи не здається вам, громадяни, що дебати сторін загрожують загостритися й вимагати закритого засідання?

Леокадія Львівна. Вам добре жартувати, а у мене серце розривається на шматочки! Віддати Кірочці життя, молодість, здоров'я, і така подяка: язиката стара жінка!..

Кіра Карлівна. Не канючте, мамо!

Л с о к а д і я Л ь в і в н а. Коли я замовкну навіки, в тобі озветься совість, яка спить сьогодні мертвим сном...

0 боже правий, дай мені терпіння... (Устає з-за столу.) У цьому домі шматок до горлянки не лізе!

Входить Степа нид а.

Степанида. Сьогодні без добавки йдете, Леокадіе Львівпо?

Л ё о к а д і я Л ь в і в и а. Попрошу не робити дурних зауважень, Степаиидо! (Велично виходить з кімнати.)

Нил Микитович. Це твоя справа, Кірочко, ти — дочка... Але пожалій стару жінку... Сама колись доживеш...

К і р а К а р л і в н а. Немає сили терпіти...

Л і л я. Вона як бомба уповільненої дії!

Нил Микитович. Сьогоднішній мій обвинувачений

1 за таку бабусю дякував би...

Л і л я. І на чому ви кінчили, тату? Вирок був? Нил Микитович. Завтра. Л і л я. Він під вартою? Нил Микитович.— Так.

Дзвонить телефон.

Степанида (біля телефону). Галл о. Слухаю. Ні, це Степанида. Хазяйку? Зараз вони підійдуть до телефону.

К і р а К а р л і в н а (бере трубку). Алло! Хто це? Знайомий? Ні, я вас не пізнаю... Що? Навіть не здогадуюсь...

Л і л я. Клади трубку! Знову з тебе глузують!

К і р а К а р л і в и а. Ні,— я не можу пізнати... Так, телефон змінює голос...

Л і л я. Мамо, не будь смішна!

К і р а К а р л і в н а. Не мороч голови! (В трубку.) Це я дочці кажу...

-Нил М и к и т о в и ч. Кірочка, їй-богу незручно...

К і р а К а р л і в н а. Я повинна вас пам'ятати? Натякніть, коли не хочете говорити просто... Що?! Не може бути! Ні, це галюцинація! Опанасе Аполлоновичу! Яке чудо! Безумовно хочу бачити! (Затуляє долонею трубку.) Ниле, ти йдеш увечері? Так? (Говорить в трубку.) На жаль, Нил Микитович увечері не буде вдома, вам не пощастить з ним побачитись! Поки! (Кладе трубку.)

Л і л я. Хто це, мамо?

Кір а К а р л і в н а. Надзвичайно нечувана новина. Опаиас Аполлонович, уявіть собі, живий!

Нил Микитович. Виходить, чутки про його смерть були не точні?

Кіра К а р л і в н а. А ще кажуть, чудес не буває! Це що вам? Справжнісіньке чудо! З'явитися через одинадцять років! Лілічко, моя дівчинко, обніми мене, рибонько...

Ліля. Ти розхвилювалася, як маленька, мамо!

Кіра К а р л і в н а. Ущипни мене, невже я сплю?

Л і л я. З приємністю! (Щипає матері руку.)

Кіра Карлівна. Ідіотка! Синець поставила! (Хутко виходить.)

Степанида. Ниле Микитовичу, солодке не забудьте... (Виходить.)

Н и л Микитович. Добре, добре, Степанидо... Спасибі...

Ліля. Стара якась мамина симпатія, тату, га?

Нил Микитович (їсть). Не лізь до справ дорослих, Лілю!

Ліля. Я його спроваджу геть, хочеш?

Нил Микитович. Дивне, Лілю, відчуття. Слухаю сьогоднішню справу в суді й уявляю на місці обвинуваченого— власного сина.

Ліля. Він дуже поганий — цей мамин знайомий, тату?

Нил Микитович. Дивишся хлопцеві в вічі й думаєш: як,же ми легко віддаємо його чужому світові, не захищаємо з усією пристрастю від ворога?! .

Ліля/ Захищаєте?! У мами іноді бувають знайомі, просто жах! Треба виховувати, а нам з тобою ніколи... Для мене й то часу не знайдеш...

Нил Микитович. Дивишся на нього, а він зелений, неповороткий, як щеня. Погляд відкритий, очі допитливі! Руки ні хвилини не лежать спокійно — все рухаються, ворушаться, шукають, переживають. Він би втік за місто такого вечора, бродив би лісом, збирав би своїй дівчині квіти...

Ліля. Я думаю!

Нил Микитович. Ненавидить нас! Хіба ж ми не вороги за його розумінням? А ми його друзі щиріші, ніж його рідна матір...

Ліля. Друзів багато, допомоги мало.

Нил Микитович. Розберемося й допоможемо.

Ліля. Яка різниця — дасте йому три роки чи п'ять? Треба ж знати обставини...

Нил Микитович (перебиває). По голівці гладити за крадіжку?

Ліля. Різні бувають і крадіжки, тату. От я хотіла тобі сказати...

Нил М и к ит о в и ч (не слухаючи її). Ти маєш на увазі співучасників. Суд саме цим і займається. Шукає співучасників...

Ліля (крізь сльози). Шукає! Коли вас самих припече, не витримаєте, головою об стінку вдаритесь!

Нил Микитович. Лілічко, що з тобою? Ти не хво-ра?.Температуру міряла?

Ліля. Нічого, товаришу прокуроре, пройде! (Вибігає.)

Нил Микитович. Лілю! Лілю! Що трапилось?! Лілю!

Кіра Карлівна (хутко входить). Що трапилось?! Як ти смієш кривдити мою доньку?!

Нил Микитович, Кірочко! Хоч запитай, у чому річ...

Кіра Карлівна. Нащо питати? Не дав якихось п'яти карбованців на кіно! Боже, який це жахливий стан! Виховувати дорослу дочку і оглядатися на кожну витрачену копійку!

Нил Микитович. Не про те мова... У нас бюджет, Кіро. Все, що дозволяють кошти,— будь ласка. Збільшити заробіток не маю можливості.

Кіра Карлівна. Коли любиш — збільшиш. Інші прокурори в розкошах купаються!

Нил Микитович. Фу, яка бабська плітка! Ти наявно старієш, моя дорога!

Кіра Карлівна. Звичайно! Адже тобі віддала молодість!

Нил Микитович. Я не в цьому розумінні, Кіро...

Кіра Карлівна. Дуже добре збагнула твої, розуміння! Лілічці не можна до кіно піти, бо твій брат сидить на нашій цщї! До якого часу, питаю?!

Нил Микитович. Я вже казав тобі.

Кіра Карлівна. Плювати! Нехай сам влаштовується!

Нил Микитович. Кінчить інститут — влаштується. Кіра Карлівна. А до того часу — гратиме на моїх нервах?!

Нил Микитович. Що ти вигадуєш?

Кіра Карлівна. Не бажаю продовжувати це нужденне життя! Ні обстановки, ні меблів, посуд нікчемний. Килими допотопні! Сукні ношу по три роки, як старчиха! Замовити туфлі — ціла проблема! Піду назавжди!

Нил Микитович. Можна запитати — куди саме? Коли заспокоїшся, нагадаю тобі адресу...

Кіра Карлівна. Ти смієш знущатися з мене?

Дзвінок.

Коли нездатний цінувати,— знайдуться інші!..

Входить Степанида.

Степанида. Там прийшла учителька.

Кіра Карлівна. Ви не могли зачекати, доки ми кінчимо розмову. (Набік.) Хамка!

Нил Микитович. Кіро! Не можна ж так розпускати себе!

Степанида. Байдуже, Ниле Микитовичу, у хазяйки слова легкі. Ось тобі кажуть, ось і забули... Кіра Карлівна, обіцяла я не скаржитись хазяїну...

Кіра Карлівна (перебиває). Гроші я вам поверну!

Степанида. Не про гроші мова.

Нил Микитович. Які гроші, Кіро?

Степанида. Та це ті, що два роки мені не платили...

Кіра Карлівна. Неправда, я щомісяця платила!

Степанида. А на другий день усі гроші в'мене й позичали...

Кіра Карлівна. Позичала й поверну до копієчки!

Нил Микитович. Два роки без зарплати! Ви повинні подати на нас до суду, Степанидо!

Степанида. Гроші що? Я обіцяла хазяйці про Ліліч-ку вам не бовкнути...

Нил Микитович. Неприємне щось?

Кіра Карлівна. Ви мені дієте на нерви, Степанидо!

Степанида. На нерви? Дівчинка, як воскова свічка, тане. Мати без уваги, батько зайнятий... Схаменетесь, та пізно, буде... От у школі, наприклад...

Кіра Карлівна. Не каркайте, як ворона!

Нил Микитович. Громадяни, що у вас тут відбувається?!

Кіра Карлівна. Я оберігаю твій спокій!

Степанида. Моє діло було спробувати... Сюди запрошувати вчительку, чи як?

Нил Микитович. Увечері розберемо все по порядку,— у мене зараз лекція в заводському клубі. Я мушу йти, поговори з учителькою, Кіро. Жінці з жінкою легше порозумітися. Не затримуй! (Виходить до кабінету.)

Кіра Карлівна. Степанидо, скажіть їй, що хазяйка не приймає! Мігрень, грип, гіпертонія... Що завгодно, скажіть... Через тиждень нехай приходить...

Нил Микитович (входить). Напевно Лілька двійку схватила, нагрубіянила в класі... Велика така дівуля — і двійка... Сором!

Кіра Карлівна. Про сьогодні не може бути й мови!

Степанида. Піду скажу. (Виходить.)

Кіра Карлівна. Завжди до мене з дурницями ходять! А в мене потім два дні мігрень!

Нил Микитович. Просто ти чекаєш... іншу людину...

Кіра Карлівна. Не смієш мені заборонити!

Входить Ліля. Л і л я. Знову підвищений тон, друзі мої? Н <и л Микитович. Там твоя учителька прийшла, Лілю.

Ліля. Вона не до мене,

Кіра Карлівна. Ні, як це тобі подобається, Ліліч-ко? Я вже не маю права приймати у себе старих друзів!

Нил Микитович. Нащо плутаєш дитину в наші справи? Це її зовсім не стосується...

їч і р а Карлівна. Ні, стосується! Не вір мужчинам, дочко! Спочатку вони добрі, а потім усі тирани!

Нил Микитович. Мама жартує, Лілю.

Кіра Карлівна. Прожила життя, світу не бачила... Ось тобі заповіт, дочко моя... Не одружуйся з людиною, старшою за тебе н,а п'ятнадцять років... Боже мій...

Нил Микитович. Кірочко... Ти ж знаєш... Я не проти знайомих... Мені приємно, коли вони до нас заходять... Але...

Кіра Карлівна. Я не давала приводу до ревнощів!

Нил Микитович. Це не ревнощі, Кірочко!

Кіра Карлівна. Тим гірше!

Раптом Кіра Карлівна помічає щось за портьєрою біля вікна, з переляку кидається до Нила Микитовича. Останній підходить до вікна, одсуває портьєру. Там стоїть, причаївшися, Леокадія Львівна.

Леокадія Львівна. Ах! Ах! Як ви мене налякали! Дивилася, знаєте, на вулицю... Такий гарний вечір... Просто чудесний...

Нил Микитович, (роздратовано). Дуже мило! Леокадія Львівна в своєму репертуарі! Невже не набридло підслухувати?! Це у вас хвороба! Глум і сором! Доводиться за вас червоніти!

Кіра Карлівна. Цілком згодна з ним, мамо! Ми з вами посваримось!

Ліля. В одне вухо ввійшло, в друге вийшло!

Нил Микитович. Ходіть до поліклініки! Лікуйтеся од цієї звички! Та облиште нарешті підслухувати! (Вихо дать.)

Леокадія Львівна (вслід). їй-богу, я нічого й не чула! Присягаюсь життям Кірочки й Лілічки! (Виглядає до передпокою.) Грюкнув дверима й пішов. Скатерте пою дорога.— Мужик і грубіян...

Ліля. Обережніше! Це — мій батько!

Леокадія Львівна. Ая бабуня! Кіра Карлівна. Лілю, вчителька приходила. Щось пропало в школі?

Ліля. Я звідки знаю?

Леокадія Львівна. Дивуюсь тобі, Кірочко, як ти можеш жити з таким чоловіком! Я вся тремчу...

Кіра Карлівна. А нащо підслухувати?

Леокадія Л ь вЛ в н а. Для тебе підслухувала! Ти ж довірлива, як пташеня...

Кіра Карлівна. Час вам піти погуляти, мамо!

Леокадія Львівна. Драстуйте, я ще й винувата! (Виходить, утираючи очі)

Л і л я. Шпигувка противна!

Кіра Карлівна. Який лексикон!

Ліля. У тебе вчилась! Думаєш, вона мені хоч раз казку розповіла? Гидоту та плітки. Співає непристойних пісень, коли гадає, що ніхто її не чує! Дриґає ногами, як припадочна! У всіх бабуні, як бабуні...

Кіра Карлівна. Не кажи так! За молодих років вона виступала на сцені!

Ліля. Уявляю собі! Бабуся повинна бути в житті, як будинок відпочинку... Смачні пундики пекти... На спицях плести... Казки розповідати... Турбуватися про всіх... А наша? Підслухує, дядька Пахома дражнить, спить до десятої години... Нащо дядько терпить, старий ліберал?

Кіра Карлівна. Хто старий? Та що ти, ЛЇлю? Пахом зовсім не старий. Тридцять років — середній вік навіть для жінки!

Ліля (ходить по кімнаті). Ні, з тобою важко домовитися.... Приходжу порадитися з рідною мамашею, а до неї тисяча кілометрів бездоріжжя...

Кіра Карлівна. О золота молодість! Чи не затужило часом серденько?

Л і л я. Хто— це має до тебе прийти?

Кіра Карлівна. Надзвичайна особа. Я все збираюся розповісти горо нього письменникам. А то вони все вигадують, вигадують фальшиві сюжети, навіть по радіо передавали, що не вдачають життя...

Ліля. Як ™ любш побалакати, мамо!

Кіра Карлівна. Уяви собі сюжет. Високоморальна пара. Вона й він. Одруження. А тим часом з'являється красунь і закохується в неї до нестям-и. Але — гай-гай! — вона одружена. Тоді фатальний красунь зникає безвісти... Партизанські подаигй... Скупе оповіщення: "Розстріляно на світанні!.." А тим часом минає одинадцять років...

Л і л я. І він жтший?

— Дзвінок у передпокою. Кіра Карлівна. Це в його характері, Лілічко, — не писати, не попереджати... Примчати, взяти телефонну трубку, набрати номер і — сільвупле *?..1

Входить Опалас А по л л он о в и ч Г ер, дещо пом'яте обличчя, поголений і прикро напудрений. Букет у руці.

Опанас Аполл. онови ч. Пунктуальність — моя друга натура! Можна? (Підносить квіти.)

Кіра Карлівна. Драстуйте! Боже мій! Ви анітрішечки не змінилися! Милості просимо!

Опанас4 Аполлонович. Радий бачити вас, Кіро Карлівно. (Цілує руку.) Зустріч старих друзів завжди чимсь смутна. Чи не правда? А ця юна грація? Невже ваша донька?!

Кіра Карлівна. Привітайся, Лілю. Ти, певно, не пам'ятаєш дяді Фані? Він дуже любив тебе на руках носити...

Опанас Аполлонович. Єдине, про що я зараз глибоко вболіваю, це те, що мало носив на руках таке чарівне створіння!..

. Л і л я. Драстуйте. Ні, не треба цілувати! (Висмикує руку.) Мамо, мені вже час погуляти?

Кіра Карлівна. Іди, іди, моя доню...

Ліля виходить з кімнати.

Опанас А л о л л о .но в и ч. Чудесна дівчинка!

Кіра Карлівна. Звичайно! Я ж її "мати...

Опанас Аполлонович. Мати?! Ви подруги, старша й молодша! Вечірня аврора 1 й аврора вранішня...

Кіра Карлів'ня. Ти такий же милий! Не можу опам'ятатися, Фанічко! Боже мій! Одинадцять років розлуки! Для жінки майже вічність...

О.панас Аполлонович. Для мужчини одинадцять років теж не божеський термін!

Кіра К ар ліз на. Я не постаріла, ,иі?

Опанас Аполлонович.. Навіть навпаки.

Кіра Карлівна. Тільки рідна людина здатна бачити справжню .красу жінки!

Опанас А по л л о н о в и ч. Чоловік вдома?

Кіра Карлівна. Пішов. Він до тебе не дуже ;при-х:нльиий...

Опанас А п о л л о н о в я ч. Прихильність прокурора, навіть такого визначного, як твій,— величина невизначена... (Раптом із стогоном схопився обома руками за голову.) Ч-чорт...

Кіра Карлівна. Що трапилось?! Тобі голова бо-" лить?

Опанас Аполлонович, Спазма... Нестерпно... Чи

немає порошка міцного?

Кіра Карлівна. Є. Мені від мігрені п'явки допомагають. Прикладу зо дві п'явки за вухо...

Опанас Аполлонович. Бр! Я б умер від самого дотику! Не зношу вигляду крові...

Кіра Карлівна. Дуже болить? (Шукає в буфеті.) Ось, будь ласка. Води дати?

Опанас Аполлонович. Не треба води... Я — так...

Кіра Карлівна. Після порошка рекомендується лягти... Ходімо до спальні?

Опанас Аполлонович. Ні, ні, ні! Що ти, Кіро,— незручно...

Кіра Карлівна. В такому разі — до кабінету? Опанас Аполлонович. Теж якось... Кіра Карлівна. Ходім, ходім!

Виходять. Кімната деякий час порожня. Потім повертається Кіра Карлівна. З нею Пахом Микитович.

Кіра Карлівна. Я здатна вбити зараз людину, чує" те?! (Сідає.)

Пахом Микитович; Може, таки не мене. (Сідає навпроти.)

Кіра Карлівна. Як ви не розумієте, що коли ха" зяйка пропонує перейти з кабінету до іншої кімнати, треба не сперечатися?

П.ахом Микитович. Так точно, хазяйко.

Кіра Карлівна. У людини болить голова, він прийняв порошка, має полежати...

Пахом Микитович. Зрозуміло. < Кіра Карлівна. На крайній випадок, можете піти погуляти п'ятнадцять хвилин на повітрі!

Пахом Микитович. Кабінет не місце для чужих, хазяйко.

Кіра Карлівна. Він для мене менш чужий, ніж декотрі, що перебувають у так званих родинних взаєминах!

Пахом Микитович. Неправильно дієте...

Кіра Карлівна. Неправильно дію? Степанидо!

Пахом Микитович. Прийняли рішення, хазяйко?

Кіра Карлівна. Так, прийняла рішення! Степанидо!!!

Входить Степанида.

Степанида. Не глуха, чую, хазяйко...

Кіра Карлівна. Скільки вас можна кликати?!

Зараз же винесіть у передпокій постіль і всі речі ось цього громадянина! Він у нас більше не живе!

Пахом Микитович. У мене й речей ніяких нема...

Кіра Карлівна. От і даремно. Треба було привезти з qbроиту!

Пахом Микитович. Різні принципи у мене з вами, Кіра Карлівна. Нуй забирайтеся з принципами на вулицю!

Паком МИКИТОВИЧ. ЄСТЬ! Наказано забиратися з принципами на вулицю!

Кіра Карлівна. Не думайте, що я жартую! Геть мені зараз же!!!

Пахом Микитович. Витримка, Пахоме... Не треба її вбивати... (Виходить.)

Кіра Карлівна. Ви чули — він мені загрожував?

Степанида. Учительші що сказати?

Кіра Карлівна. Хіба вона ще тут?

Степанида. На кухні сидять.

Кіра Карлівна. Та скажіть же їй людською мовою, що я пішла з дому! Пішла й по всьому! Чуєте?!

Входить Галина Аркадіївна.

Галина Аркадіївна. Чую. Що ви пішли й по всьому. На щастя, ще не по всьому. Здрастуйте. Не гаразд примушувати себе чекати, Кіро Карлівно. Я старша од вас віком... І ми з вами робимо одну справу — виховуємо молоде покоління...

Кіра Карлівна. Здрастуйте. Сідайте. Питання не дуже довге, товаришу педагог?

Галина Аркадіївна (сідає). Мене звати Галина Аркадіївна. Класний керівник вашої дочки. Ви можете мене вислухати уважно?

Кіра Карлівна. Говоріть. Почуваю, що у мене розпочинається мігрень...

Галина Аркадіївна. Хіба вас так мало цікавить доля дочки?

Кіра Карлівна. Як змовилися всі сьогодні — дочка, мати! Чому дочка, чому мати? Ми з Лілею дві подруги! Старша й молодша! Так би мовити, вранішня й вечірня аврори...

Галина Аркадіївна. Аврора буває тільки вранішня.

"Кіра Карлівна. Тим гірше! І взагалі незрозуміло, як можна у Лілічки знаходити якісь недоліки? Красуня, здібна,, приносить додому самі п'ятірки, уроки не про-* пускає, педагогів шанує, поведінка взірцева...

Галина А р к а д і ї в н а. На жаль, не дуже.

Кіра Карлівна. На що ви натякаєте?

Степани да. Душа у неї золота...

Кіра Карлівна. Ах, оте непорозуміння із зниклим пальто? Так? Подруга попросила принести з роздягалки, вона принесла, а потім пальто зникло... Я заплатила вартість... При чому тут .Ліля? Тільки прислужилася подрузі...

Галина А р к а д і ї в н а. Був ще велосипед.

Кіра Карлівна. От, от! У сторожихи з-під носа вивели велосипеда, вона показала на Лілічку! Де ж спра" ведливість?!

Галина А р к а д і ї в и а. Хіба ви не відшкодували вартість велосипеда, Кіро Карлівно?

Кіра Карлівна. Ну, звичайно! Я не хотіла плутати сюди чоловіка... Він у мене прокурор, почне копатися, а Ліліччине самолюбство?

Галина А р к а д і ї в н а. Отже, Лілі, на вашу думку, це не торкається? Сьогоднішня карна справа в суді вас теж не турбує?

Кіра Карлівна. Який зв'язок?

Галина Аркаді ї в н а. Справа Роми Бондаря. Здається, ваш чоловік його обвинувачує?

Кіра Карлівна. Цілком можливо. Та Ліля тут при чому?

Галина Аркадіївна. Ми турбуємося за неї! Подруги прибігли до мене перелякані, розгублені. Учня сусідньої чоловічої школи Романа Бондаря заарештовано за крадіжку, сьогодні його судять. Кажуть, це Лілин товариш...

Степанида. Який жах!

Галина Аркадіївна. Подруги вживають заходів. Ми ходили до юридичної консультації... Завтра гадаємо — до суду...

Кіра Карлівна. Попрошу мужа припинити цю справу!

Талина Аркадіївна. Як це можливо?

Кіра Карлівна. Ви забули, хто мій чоловік? Бідна Лілічка! Чому ж ти не прийшла до мамочки? Для неї я одмовилась од усього, всього... Зірочка щастя над мамоччи-ною,старістю...

Галина Аркадіївна. Ви ще молода жінка, Кіро Карлівно!

Кіра Карлівна. Правда? Ви вважаєте? Мені всі кажуть, що я виглядаю не старіше двадцяти п'яти! Але роки беруть своє... Ось тут біля очей з'являються зморщечки, зморшки... І ніхто не йме віри, як надзвичайно впливає на шкіру огірковий сік! Так, так, це точно! Ви берете свіжі огірки...

. Галина Аркадіївна. Ліля прийшла до школи чудна. Рухи непевні, очі смутні. Питаю: "Що з вами, Чуй-ко? Чи не хворі часом?" — "Ні,— відповідає,— мені просто не хочеться жити!"

Кіра Карлівна. Звичайна меланхолія! А ви одразу ж до неї в душу! Що за мода, не розумію... Не дозволяю торкатися її душі! Забороняю! Я — мати! Звернуся до всіх інстанцій! Захистіть покривджену матір, товариші!

Степанида. Хто ж вас кривдить, хазяйко? Попереджають тільки...

Кіра Карлівна. Не втручайтесь, Степанидо!

Галина Аркадіївна. Тепер мені багато чого зрозуміло.

Кіра Карлівна. Мені теж зрозуміло!

Галина Аркадіївна. Самі не виховуєте й школі заважаєте... На жаль, не ви одна така... Ні, за Лілю ми позмагаємось, дорога Кіро Карлівио! Ми відповідаємо не менше, ніж ви, матір! Лікувати будемо!

Кіра Карлівна. Яким чином, товаришу лікар? У неї, слава богу, жива мати, батько — прокурор! Так, так, доведеться, певно, моєму чоловікові дати лад і вашій школі, товаришко педагог... Чоловік мій розбереться, де у вас правда, а де ви зводите наклеп на радянських дітей!

Галина Ар к а д і ї в и а. Шкода, що я знову не змогла з ним стрітися.

Кіра Карлівна. І не шкодуйте! Кому приємно мати справу з судом?

Галина Аркадіївна. Так, тепер ми стрінемося з ним на суді. Пробачте за пізній візит. (Виходить. Степанида за нею)

Кіра Карлівна (сама). Ось яким панікерам ми доручаємо виховання наших ніжних дітей! Цього так не можна залишити! Нехай Нил їй покаже! Та гарненько!

Дзвонить телефон. Алло! Хто вам потрібний? Звідки дзвонять?! Із комсомолу? Якого комсомолу? Лілічки немає вдомаї Нічого я не знаю, і взагалі... (Помічає Опанаса Аполлоновича, що виходить з кабінету, кладе трубку.) Фанічко! Тобі завадили відпочивати?!

Опанас Аполл онови ч. Спасибі, моя дорога... Головний біль немов хто рукою зняв... (Сідає до піаніно, грає і співає танго "Пускай проходят года".)

Леокадія Львів и а підглядає. Завіса

ДІЯ ДРУГА

Того ж вечора. Кабінет Чуйка. Просиджений диван. Канцелярський стіл, лампа під зеленим абажуром. Глибоке крісло. В кутку — спінінг. Входить Ліля.

Ліля. Дядя Пахом! Дядя Пахом! Пішов... (Наспівує "Одинокую гармонь".) Яка я нещасна... Чому їм нема діла до мого особистого життя? Скажуть, що я не зверталась..о А я не вмію звертатися... Комсомол не канцелярія! Повинні1 самі все розуміти... Ні з ким поговорити... Тепер і дядько Пахом пішов...

Входить Степанида.

Степанида. Лілічко, я тебе шукаю, шукаю... Ніч надворі, а ти нічого не попоїла... Метка в тебе учительша!.. Ми вам Лілічки не віддамо, заявляє... Удочеримо її, та й по всьому!..

Ліля. Що мені діяти, як допомогти Романові? Та нехай би він був на моєму місці, а я на його,— придумав би, звичайно! Згадаю, що в тюрмі на койці зараз лежить, не спить,— реву... (Плаче.)

Степанида. Сам винуватий.

Ліля. Такого, як він, у житті не стрічала! Коли б Рома сказав мені: Лілька, умри длямене,— чесне комсомольське, посміхнулась би йому на прощання, та й уже... Коли ми з ним гуляємо — заходимо далі від усіх... Навколо нас стомлені, спітнілі, сердиті, а ми тільки глянемо одне одному в вічі, і ще стільки ж можемо йти... Міряли навіть пульс — анітрішки не підвищений, однаковий у мене і в нього...

Степанида. От тобі й пульс!

Ліля. Я боюся при Ромці висловити яке-нєбудь бажання,— миттю виконає! Одного разу біля річки кажу йому — не стрибнеш, хлопче. А він, як стояв, в одежі, стриб униз... Я жахливо злякалась, не пам'ятаю, як і сама за ним слідом... Повилазили мокрі, регочемо, як божевільні...

Степанида. Це, коли я вам костюми сушила й прасувала?

Ліля. У нього глуха тітка, стара-престара... Хороша людина, але чим вона може допомогти? Мати надсилає двісті на місяць,— це багато, як вважаєте?! Спробувала б вона сама у великому місті удвох на двісті пожити... А ще мама зветься, провідний хірург! Я йому навіть сама сорочки штопаю...

Степанида. От і добре. Чому ж його не втримала?

Ліля. Не думала тоді й не гадала! Ромка хотів, щоб я ним пишалася, як не знаю ким! Та я й так ним пишаюсь, Степанидо!

Степанида. Пишаєшся, а він злодій!

Ліля. Неправда, він не злодій!

С т е п а н и д а. У зграї був?

Ліля. Рома спочатку не знав, що то зграя!

Степанида. Взяв би та й заявив міліції!

Ліля. Радила! Не можу, каже, вони тебе уб'ють! Ти у них заложниця за мене!

Степанида. Заложниця, жах який! Як же його спіймано?

Ліля. Напевно, хтось до карного розшуку сповістив... Степанида. Так. Доніс хтось...

Ліля плаче.

Бідна ти моя дівчинко!

Ліля. Я його так люблю, Степанидо... Любов — це таке почуття, коли все-все можна стерпіти... Який завгодно біль... От була одна дівчина... Напевно, у неї теж не все гладенько йшло... І плакала, як усі дівчатка, і задачі в неї не розв'язувались...

Степанида. Яка дівчина?

Ліля. Яка, яка! Зоя Космодем'йнська!2 Он яка! Степанида. Вона ж героїня, куди тобі! Ліля. І я такою хочу бути! Чесною! Стійкою до кінця! Не боятися!

Степанида. От і є нагода не боятися! Візьми громадянина в роботу! Нащо він, падлюка, займав хазяйські папери ось на цьому столі?!

Ліля. Який громадянин?

Степанида. Звичайний, напудрений.

Ліля. У тата не його приватні справи...

Степанида. Атож.

Ліля. За це знаєте, що буває?

Степанида (басом). Розстріл!

Ліля. Де він?

Степанида. Із мамою...

Ліля. Кличте сюди. Що-небудь вигадайте... Щоб без мами!

Степанида. Буде зроблено! Я теж стану неподалік! (Виходить.)

Ліля (сама). Це неподобство! — скажу. Та як ви сміли займати папери! — скажу. Я вас до суду віддам! До суду? Ні, до суду я не маю права віддавати... Вам не соромно в вічі дивитися?! Дівчата запевняють, що у мене вольові очі... (Прибрала, як їй здається, грізну позу.)

Стук у двері.

Увійдіть!

Пахом М и к и т о.в и ч (входить). Ось, Лілічко, квитки в кіно. Здається, виявляла бажання? А це яблука.., (Кладе яблука й квитки.)

Л і л я. Стипендії ще не видавали. Звідки гроші?

Пахом Микитович. Нащо мені дві розкішні бритви, скажи, будь ласка?

Л і л я. Ви, дядю, знову чимсь схвильовані?

Пахом Микитович. Дістав від твоєї мамаші наказа передислокуватися на вулицю.

Л і л я. Знову? Важко вам її не дражнити? Могли б поговорити по'душам з прокурором, дядю Пахом. Так і так, вживіть заходів проти хатніх шкідників.

Пахом Микитович. Адже ти теж не зверталась до прокурора!

Л і л я. Я — інша річ.

Пахом Микитович. Чому інша?

Ліля. Прокурор носить вдома рожеві окуляри, дядю!

Пахом Микитович. От би знати, де він їх ховає, коли йде до себе на посаду,— розбив би да друзки! Нехай відкритими очима погляне на свій дім!

Ліля. Дивак ви, лейтенант.

П а х о ,м Микитович. Коли зів'єш власне гніздечко,— дозволиш приходити до тебе пити чай? Пустиш, га?

Ліля. Коли вийде гніздечко, дядю Пахом!

Пахом Микитович. Вийде, чортяка всіх забери! Ти — справжня! З тобою й на фронті надійно було б! Хоробра!

Ліля. Перший боягуз у класі! Пахом М и к и то в и ч. Ідемо до кіно? Ліля. Ні.

Пахом Микитович. На когось чекаєш? Ліля. Так.

Пахом Микитович. Значить, до кіно не підемо? Дозволь квитки. (Бере квитки.) Віддам хлопчикам...

Ліля. Дядю Пахом! Здається, мені потрібна буде ваша допомога... Почекайте на кухні!

Пахом М и к и то в и ч. Єсть — почекати в кухні! Подаси мені військовий сигнал.!

Л і л я. Який, товаришу лейтенант?

Паїом Миотови ч. Дві зелені ракети! , Ліля. Чекайте! Дві зелені ? ракети!

Пахам Мштш&т робить "ліворуч кругом" і .рушає до дверей. На порозі — Опанас Аполлон овм и. Лахом Микитович дуже здивований, чекає, що Ліля подасть йому якийсь знак, але Ліля завмерла, зіпершися руками на батьків стіл. Пахом Микитович виходить.

Опанас Аполло нов и ч. Неприємний суб'єкт. Степанида настоювала, щоб я йшов сюди сам. Вона запевняла, що намене чекає прокурор!

Ліля. Так, на вас чекає прокурор!"

Опанас Аполло нович. Такий чарівний?

Ліля. Скажіть мені, будь ласка, що ви шукали в тато-вому столі?

Опанас Аполлонович. Ви хотіли сказати — в паперах?

Ліля. Це одне й те саме.

Опанас Аполлонович. Не кажіть. Юриспруденція — наука точна.

Ліля. Ви рилися в паперах?

Опанас Аполлонович. Припустімо. Рома Бондар вам відомий?

Ліля (відхитнулася). Н-ні!

Опанас Аполлонович. Зрікатися друзів? Ай-ай-ай! Далеко підете... Майте сміливість дивитися небезпеці в вічі!

Ліля. Отже, ви зізнаєтесь?

Опанас Аполлонович. В чому? В тому, що заглянув до документів? Таж прокурори мають звичку носити додому судові матеріали! Як же туди не заглянути, не перевірити. Чи не почав обвинувачений "капати". Чи немає яких нових доказів. Я спеціально прийшов...

Л ід я. Отже, ви признаєтесь, що лазили до татового столу?

Опанас Аполлонович. Коли не локалізувати справи на Романі, можуть трапитися великі неприємності для багатьох, в тому числі й для вас. Добре, що я заглянув до прокурорської теки! Тепер мені ясний хід слідства...

Ліля. Украли папери?

Опанас Аполлонович. Ну, що ви? Вилучають тільки особливо важливі документи! З паперів звичайних просто знімають копії...

Л і л я... Брешете! Цієї ж хвилини поверніть папери, і я даю слово не переслідувати вас!-

О п а № а с АПОЛЛО-И'В'ЙЧ. У вас татові. інт©н?ації, дівчинко! Але я й татка вашого не боюсь, він у мене осьдечки! (Стискає кулак.) Ви граєте без козирів!

Ліля. Яка там гра! Хочу навести лад у власному домі!

Опанас Аполлонович. Нуй наводьте! А до наших із Романом справ не пхайтесь! Кепсько буде! Це не загроза, лише інформація... Руки у нас

довгі... Щ©< в"и; скажете про ніч у глухому підвалі в товаристві з Яшк@ю>Ка.том?

Задушевна виходить розмова, стогонів не почують ніякі сторонні вуха,..

Ліля. Як ви смієте мені загрожувати?!

Опанас Аполлонович. Лише застерігаю.

Ліля. Я скажу татові!

Опанас Аполлонович. Не думаю. Захочете жити...

Ліля. Ні!! (Жбурляє прес.)

Опанас Аполлонович. Гаряча конячка! (Відхиляється.)

Степанида (входить). Ти мене кликала, Лілю?

Ліля. Ні-ні, Стешо... Проте підігрійте чай...

Степанида (піднімає з підлоги прес, кладе на стіл). Гаразд, Лілічко, гаразд, рідненька... (Виходить.)

Опанас Аполлонович. От бачиш, ти вже стала розумненька... У нас не було випадку, щоб той, хто забунтує, та не схаменувся... Ну, а тепер можеш сказати мені: я буду покірна цяця, дядя Фаня,

Ліля. Не смійте казати мені "ти"!

Опанас Аполлонович. Цінуй! Я виявляю цим довіру... Слухай уважно. З комсомолом не поривай, нам потрібні комсомольці. Ходи на збори, все,

як належить, виступай, активничай. Ми зуміємо перевірити, коли будеш із нами нещира. Ніяких доручень поки що не даю. Не здумай піти на суд! Сподіваюсь, справа обмежиться самим Романом. Нам треба завмерти, йде гроза. Ти зрозуміла?

Ліля. Зрозуміла. Ненавиджу, коли мені говорять "ти"!

Опанас Аполлонович. Гаразд, дівчинко, осушіть ваші оченята! От характер! Ну "ви", "ви", згода! Можете вимагати яких завгодно привілеїв: перебуваєте під моєю високою опікою!

Ліля. Дві зелені ракети.

Опанас Аполлонович. Що?! Які ракети? Ліля. Хіба це багато?

Опанас Аполлонович. Ха-ха-ха! Оригінально! Хоч сто ракет і двісті фейєрверків за ваші оченята!!! (Бере Лілю за руки, намагається притягти до себе.)

Кіра Карлівна (навально входить). Що тут відбувається!!!

Опанас Аполлонович. Розмовляю з дочкою. Підіть, Лілічко, до їдальні. Ми зараз.

Ліля виходить.

Кіра Карлівна. Фанічко, тй щось сумний? Опанас Аполлонович. Ну, що ти? (Наспівує.) Пахом Микитович (входить). Лілічки тут немає?

Кіра Карлівна. Ви ще не вибралися від нас? Сповістіть цього громадянина, Опанасе Аполлоновичу, що я не бажаю з ним розмовляти!

Пахом Микитович. Пробачте мою настирливість, але чи не було тут двох зелених ракет?

Кіра Карлівна. Які ракети? Не було тут ракет!

Опанас Аполлонович. Це Лілин вираз!

Пахом Микитович. Цілком вірно! Дякую вам. Дві зелені ракети, виявляється, були! Де Ліля? (Прикро відштовхує Опанаса Аполлоновича з дороги й вибігає.)

Опанас Аполлонович (з переляку затулив ліктем обличчя). Квартирне хуліганство — страшна річ! В останній раз приходжу до цього дому!

Кіра Карлівна. Заспокойся, він уже в нас не живе! (Виходить разом із Опанасом Аполлоновичем.)

З-за ширми з'являється Леокадія Львівна, сідає в крісло, крутить сигарету, з насолодою курить.

Леокадія Львівна. Так, тепер вони у мене в руках. Поздоровляю вас, радянський прокуроре і поборнику чужої моральності! Ваша дочка — спільниця злочинного світу!

Дзвоник у передпокої. Леокадія Львівна миттю зникає з кабінету. Входять Віктор, Октябрина, Марат. їх веде Леокадія

Львівна.

Леокадія Львівна. Зачекайте, молоді люди. Тут-сюіт!* Лілічка зараз зайде. Розташовуйтесь, сільвупле!

Ребята сідають.

Як важко, коли дівчинку повсякчас відволікають у комсомольську сферу! (Виходить.)

Віктор. Якого вона сторіччя?

Марат. Пам'ятайте, ребята,— єдиним фронтом! Все ясно й зрозуміло!

Октябрина. Не забувайте, що Ліля моя співучениця! Ми з нею домовимось хутко! Вона піде з нами до суду!

Входить Ліля.

Ліля! Тобі мільйон привітів!

Ліля. А, це ти, Октябрина... (Здоровкається.) Октябрина. І термінова справа! Марат. Ага. (Простягає руку.) Марат із 28-ї школи, Ліля. Ліля.

Віктор. Віктор із Роминого класу.

Ліля. Ліля. Гості чи делегація? Сідайте. Я вас слухаю, ребята...

Октябрина. Батька твого насправді немає вдома?

Ліля. Немає.

Октябрина. Шкода...

Віктор/ Почнемо з самокритики, Ліля.

Ліля. Почнемо.

Октябрина. Не повторюй, як папуга!

Віктор. Прийшли з тобою порадитись, Чуйко. Комсомольська організація нашої школи вважає, що вона проґавила особисте життя Роми Бондаря. Правильно я кажу? На зборах сиділи разом, а йшли, виходить, нарізно. Будемо виправлятися й виправляти становище! Ти зі мною згодна, Чуйко?

Л і л я. Згодна.

Октябрина, Навіщо жувати так довго?

Марат. Не у всіх зуби, як у тебе! Продовжуй, Віктор. — Віктор. Завтра рушаємо до народного суду. Хочемо, давати бій за Рому. Які б ми були товариші, коли б покинули його в біді? Підготували міцний матеріал для суду. Прикмети головного керівника зграї!

Ліля. Тільки прикмети? Теж мені досягнення!

Октябрина. Що ми хочемо? Розкрити на суді все до краю!

В іктор. Постараємось розкопати справу якнайглибше. Всі корінці. Не сам Рома діяв. Всіх посадимо на лаву підсудних! Правильно я, товариші, кажу? Цілковито відповідаємо, Чуйко! Підеш із нами на суд! Ти, безумовно, багато що знаєш! От і розповіси твої міркування.

Ліля. Ні.

Віктор. Що ні?

Ліля. Я не піду.

Марат. Ти ж комсомолка!

Ліля. Колишня комсомолка!

Мара т. Виключення райком не затвердив!

Л ьл я. Ще не затвердив!

Октябрина. Як, ти не лідеш допомогти Романові?! Л і ля. Ні.

Октябрина. Копійчана у тебе любов! Ліля. Яка є.

Октябрина. Ні, ви тільки погляньте на дурненьку! Всі зтіають, як хлопець до неї ставиться! А їй для тгього ліньки два кроки зробити! Та я б за Романа очі всім видряпала, ребята!!! Огидно її умовляти!

Марат. Почувало моє серце, що Октябрина не ви тримає!

Віктор. Тепер, Чуйко, наочно бачиш, які ми чуйні, витримані, уміємо розмовляти з товаришами... —-Октябрина. Хіба я винна, що вона як з каменю!

Віктор. Лілю!

Ліля. Коли на серці дряпина, нащо її сіллю посипати?! (Тікає з кімнати.)

Марат. Такий результат наших одвідин тебе влаштовує, Октябрино?

"Октябри на. Ми самі з нервами!

Марат. Коли не приймати до уваги, що персонально твої нерви вже пішли на рояльні струни...

Віктор. Як діти, слово честі! І Лілю розхвилювали до сліз... Адже вона хвора, невже не бачите? Дивуватись треба...

Марат. Що робити, Віктор?

Віктор. Що робити? Не можна ж піти, не поговоривши! Нам відомо, що кожна невиправлеиа помилка подвоюється... Я вірно формулюю?

Марат. Абсолютно.

Октябри на. Ребята... виправлю... Приведу сюди Лілю... Мама теж скаржиться на мій характер... Віктор. Гаразд, іди по Лілю.

Марат. А ми хвилинку відпочинемо від твого характеру...

Октябрина рушає до дверей,— їй назустріч Кіра К а р л і'в № а.

Кіра Карлівна. Що це тут? Хто це? Комсомольці. Ми до Лілі, драстуйте. Кіра Карлівна. Кабінет прокурора не місце для сторонніх! Хто вас сюди пустив? Комсомольці. Бабуня.

Кіра Карлівна. І взагалі, дівчинка вже спить! Октябрина. Ви не знаєте, в чому річ! Кіра Карлівна. І знати не хочу! Марат. Ви — мама Лілі? Ми хотіли, так би мовити, поговорити...

Кіра Карлівна. Які можуть бути розмови вночі?! Ідіть собі по домівках! Та скажіть вашим батькам, щоб краще за вами дивилися!! (Майже виштовхує комсомольців до передпокою, повертається назад.) Який кошмар! Де вони виховуються?! (Виходить.)

Ліля (входить). Пішли! Коли б не оця Октябрина! Що вона розуміє! (Пауза.) Ні, я дочекаюся тата...

Дзвінок у передпокою. Другий, третій. Ліля виглядає за двері.

І з ким це він прийшов? (Тікає.)

Входить Нил Микитович, пропускаючи поперед себе Марту

Матвіївну.

Нил Микитович. Заходьте, громадянко Бондар. Мене дивує ваша наполегливість. Невже не могли з'явитися в робочий час і мусите підстерігати прокурора біля дверей його квартири?

Марта Матвіївна. Ви були зайняті на судовому засіданні.

Нил Микитович. Це не мотив, громадянко Бондар.

Марта Матвіївна. Я не шукала мотиву, громадянине прокурор.

Нил Микитович. Даремно. Більше б шанували чужий час,— менше втрачали б свого! Сідайте!

М а р,т а Матвіївна (сідає). Бачу, як шануєте час.

Нил Микитович. Себто?

Марта Матвіївна." Ось. (Показує на спінінг.) Це що по-вашому?

Нил Микитович, Спінінг. Снасть, щоб ловити хижу рибу.

Марта Матвіївна. Будь він проклятий, он що! Мій чоловік теж із глузду сходить. Замість того/щоб побути з родиною, пробавити вільну хвилину з рідними людьми,— він що робить? Ходить без кінця берегом річки й стьобає оцим дурним батогом по воді! Жах!

Нил Микитович. До вашого відома, рибальство не належить до недозволених занять, а до розряду спорту...

Марта Матвіївна. Під час якого власних дітей спортсмени залишають напризволяще!

Нил Микитович. Сподіваюсь, ви не прийшли до прокурора у невчасну пору лише для того, щоб провадити цю глибоко теоретичну дискусію? Про вплив спінінга на виховання молодого покоління?

Марта Матвіївна. Можете не приголомшувати мене мовними зворотами, громадянине прокурор!

Нил Микитович. В такому разі, попрошу провадити розмову нормальним топом, громадянко Бондар.

Марта Матвіївна. Тон у мене нормальний. Такий тон, який буває у матері, коли її син потрапив у біду. І чи подобається вам тон, чи ні — мені байдуже!

Нил Микитович. Чого ви до мене прийшлиіі

Марта Матвіївна. Пожаліти вас.

Нил Микитович допитливо поглянув на одвідувачку.

Так, так. Пожаліти.

Нил Микитович. — Чи варто було задля цього турбувати людину?

Марта Матвіївна. Варто. Почнете твердіше .діяти... $

Нил Микитович. Ніхто ще не дорікав мені за м'якотілість...

Марта Матвіївна. Звичайно! Біля свого операційного столу я теж умію відповідати за людське життя! А сина недогледіла? І я повинна вас засмутити, громадянине прокурор..,.

Н°и л Микитович (перебиває). От що, громадянко Бондар. Годі. Або кажіть діло, або припинімо марні сперечання!

Марта Матвіївна. Ви маєте рацію. Злю вас, сама злюсь, а сидіти ж поруч? Адже відповідатимемо разом!

Нил Микитович. Ще раз прошу — до діла! .

Марта Матвіївна. Саме до діла! Яке маєте право провадити судову справу, коли ваша дочка повинна відповідати разом з моїм сином?!

Нил Микитович. Громадянко Бондар. Ви не врятуєте сина, кидаючи тінь "на мене й на дочку, котру я знаю краще за вас...

Марта Матвіївна. Ні, погано знаєте!

Нил Микитович. Цим не можна жартувати...

Марта Матвіївна. Я не жартую. Це правда. Ліля була співучасницею мого сина. Рома сказав на побаченні, що вона все знає...

Нил Микитович. Що ви сказали? Дозвольте... Але я не стрічав у справі Лілиного імені... Це процесуальний момент, який у першу чергу стосується мене як прокурора...

Марта Матвіївна. У зграї перебувала, а із справи сподіваєтеся вилучити, громадянине батько? Не чекала такої спритності від радянського прокурора!

Нил Микитович. Не маєте права підозрювати мене! Я не знав! Зараз перевірю, громадянко Бондар! Що ви — з ножем до горлянки?!

Марта Матвіївна. Перевіряйте, перевіряйте! Тоді повірите...

Нил Микитович, Так. Перш, за все перевірити! (Кидається до столу, дістає з кишені ключа, але... стіл оді-лишений.) Чому стіл одімкиено?! Степанидо! (Підходить до дверей, ще раз гукає) Степанидо! Ідіть сюди!

Степанида (входить). Кликали, Ниле Микитовичу? Я на хвилинку вибігла у справі... Чайку свіженького запарити? Яєчню нашвидкуруч?

Нил Микитович. Сідайте.

Степанида. Нема коли розсідатися!

Нил Микит'о ви ч. Я вас прошу — сідайте!

Степанида (сідає). Тільки коли ви відносно зарплати, то ніяк не варто, Нил Микитович... Утруситься.

Нил Микитович. Справа серйозніша. Сподіваюсь, що ви скажете мені правду. Слухайте уважно, Степанидо... Ви знали, що моя дочка —Ліля...

Степанида (підводиться). Напасть, хазяїне!

Нил Микитович. Що напасть?

Степанида. Нічого вона в школі не брала, хазяїне!

Нил Микитович. Що трапилося в школі, Степанидо?

Степанида. Не з мене починайте, хазяїне.

Нил Микитович. Із кого ж починати?

Степанида. З хазяйки. А потім і я додам, коли вже ви стали на таку правильну лінію...

Нил Микитович. Скажіть, Степанидо, чи не помічали ви, що Ліля риється ось тут у моїх паперах?

Степанида. Нащо їй ритися? Вона за вас на смерть пішла б, а ви на неї — знов напасть! Хазяйчин знайомий рився, он хто! Як пес, папери лапами розгрібав!

Нил Микитович. Був Ожанас Аполлонович?!

Степанида. Недавнечко тільки пішов! Через кухню на чорний хід — шусть! Пахом Микитович услід кричать: "Стій, стій, дві зелені ракети!" Галас у дворі, скандал...

Нил Микитович. Ліля вдома?

С т е п а н и д а. У мене на кухні сидить.

Нил М и к и т о в и ч. Запросіть її сюди...

М а р т а Матвіївна. Дозвольте мені з нею пого— ворити?

Нил Микитович. Добре. Проведіть громадянку до Лілі. А до мене — хазяйку, Степанидо...

Степанида. Вони зараз викладають на ніч волосся, хазяїне. А коли вони мають справу з волоссям, нехай усе навколо горить.. І Лілічка горить, і хата, і все на світі... Не перебивайте мене, я страх загубила у

вашому домі! Ходімте, громадянко! (Виходить разом, з Мартою Матвіївною.)

Нил Микитович (сам). Прокурор гадає, що до його родини не може заповзти злочин... Хірург вірить, що раковий опух не торкнеться його сина... А хвороби не перебирають... (Затуляє обличчя руками.)

Хутко входить Кіра Карлівна, вона в папільйотках.

Кіра Карлівна. Чому така терміновість? У мене мігрень. Ця Степанида дозволяє собі не знати що!

Нил Микитович. Кір© Карлівьго, чи був Опанас Аполлонович у моєму кабінеті?

Кіра Карлівна. Уже наплели* латі шпигуна!

Нил Микитов и ч. Був?

Кіра Карлівна. Пошлеш йому виклик на дуель?

Нил Микитович. Не верзи дурниць! Був чи ні?

Кіра К а "р лі в н а. Ну, був. У нього голова боліла. Але ти можеш не ревнувати, він був тут сам, без мене... Я сиділа з учителькою в їдальні.

Нил Микитович. Цього разу — краще б він був із тобою!

Кіра Карлівна. Невдалий дотеп.

Нил Микитович. Що трапилося з Лілею в школі?

Кіра Карлівна. Дурниці якісь!

Нил Микитович. Які доводять до тюрми!

Кіра Карлівна. Садови дитину до тюрми!

Нил Микитович. Знала і приховала від мене?

Кіра Карлівна. Ти не дуже й цікавився! Так, приховала! Я — мати!

Нил Микитович. А я батмсо! І вимагаю, щоб ти розповіла мені все, до останньої дрібниці!

Кіра Карлівна. Садови дитину до тюрми!

Нил Микитович. Зрозумій, що Ліля загине, і буде пізно рятувати її! Не про пас із тобою турбота,— питання про життя й смерть нашої дитини! Знаєш, що їй загрожує за участь у зграї? Роки ув'язнення!

Кіра К а р л і в н а. Боже, я ж нічого не думала... Коли б я уявляла...

Нил Микитович. Коли дорога тобі дочка, розповідай усе! Чого ти дивишся на мене, як курка?!

Кіра Карлівна. Ти ніколи не кричав на мене...

Нил Микитович. Зрозумій, з Лілею нещастя!

К Гр а Карлівна. Казали... Вона... крала... в школі...

Нил Микитович. Що?! Крала?!

Кіра Карлівна. Пальто... велосипед... різні речі... Я заплатила за все... Не хотіла хвилювати тебе...

Нил Микитович. іВОНЛ тобі призналася в крадіжках?!

Кіра Карлівна. Ні!

З'являється з таємничим виглядом Л е ок а д ія Л ь в і>в н а.

Леокадія Л ь в і в ,н <а. Дсцроупі Нил Микитович і ти, Кірочко! Я повинна .повідомляй вас... .Ваша дачка, а моя онука, Ліля — злодійка й перебуває у .штишт зграї! Так, громадянине прокуроре, нашій Лілі загрожує тюрма! А коли чиїй-небудь блБзькга родичці загрожує тюрма, то в порядніім колі належить робити все, щоб позбутися загрози... Це так натурально... Цим і відрізняємось .ми шд хижих звірів....

Хто виносить сміття з дому? Тільки ненормальна людина, чи не так?

Нил Микитович. І далі що?

Леокадія Львівна. Далі — мовчанка й тайна! Ніхто не повинен прохопитися жодним словом! Вам зрозуміла моя думка? Не розголошувати. Лілю — вивезти з міста. Все приховати. Треба рятувати сім'ю. Мене, вас, Кірочку, Лілю... Поспішайте! Пожежа!

Нил Микитович. Я обвинувачую чужих дітей, а власну дочку приховаю від радянського суду? Так я вас зрозумів?

Леокадія Львівна. Ніхто ж не знатиме! Коли дочка злодійка...

Кіра Карлівна. Ви помилились, мамо,— Ліля не крала...

Леокадія Львівна. Все цілком точно, Кірочко! Зараз поясню. Ти приймала сьогодні гостя. Приймала? Так-от. На власні оці вуха чула... Розмовляв із Лілею сам на сам! Знаєш, хто він є? Начальник їхньої злодійської зграї!

Кіра Карлівна. Нил, вона знов фантазує!

Леокадія Львівна. Ніскілечки не фантазую! Тепер до вас доходить, що це наша тайна?! Моґила...

Кіра Карлівна. Облиште вигадки, мамо!

Леокадія Львівна. Помовч. Простий резондетр *! Наша мовчанка — Лілин порятунок!

Нил Микитович (збирає папери). Степанидо, подзвоніть до прокуратури, що я йду. Одразу ж подзвоніть... Не чекайте на мене. (Виходить.)

Кіра Карлівна. Мамо, ви занапастили найблаго-роднішу людину! Краще б ви мене зарізали! (Плаче.)

Леокадія Львівна. Дурненька. Кажу тобі, що чула на власні вуха...

Кіра Карлівна. Ви завжди чуєте не те, що треба. Яке нещастя мати отаку матір!

Леокадія Львівна. Зараз же замовкни, істеричко!

Кіра Карлівна. Ідіть, киньтеся під трамвай! Це все, що вам лишається! (З плачем вибігає.)

Леокадія Львівна (сама). Істеричка! Боже мій, і у мене отака дочка! Ти раніше сама кинешся під трамвай! За законом зобов'язані мене утримувати, громадяни, до природної смерті! Ну й утримуйте, чорт вас не візьме! Під трамвай?! (Робить фривольний жест, виходить.)

Пауза. Входять Марта Матвіївна й Ліля.

Ліля. Тато пішов. Розмова втрьох не може відбутися.,. Марта, Матвіївн а. Спробуємо вдвох? Ліля. Як хочете.

Марта Матвіївна. Чи зручно буде тут, у кабінеті прокурора?

Ліля. Ви — татова співробітниця, так? Марта Матвіївна. Ні, не співробітниця. Ліля. Чому ж тато доручив вам допитати мене? Марта Матвіївна. Поговорити, Лілю! Ліля. Не бачу різниці.

Марта Матвіївна. Яка ти знервована, дівчинко!

Ліля. Не зношу, коли мені кажуть "ти"!

Марта Матвіївна. Так. Як часто ми не помічаємо, що діти вже виросли, з ними треба розмовляти, як із дорослими...

Ліля. Саме так.

Марта Матвіївна. Батько дуже схвильований. з того, що в цьому столі хтось рився в його судових документах...

Ліля. Вас, здається, це не повинно б хвилювати? Марта Матвіївна. Він сподівався, що ви до нього звернетесь...

Ліля. Намагалась. Не вийшло. Марта Матвіївна. Чому?

Ліля. Тому, що у нас із дітьми, як із цуценятами поводяться! "Сю-сю-сю! Тю-тю-тю!" А ми не цуценята. З нами треба рахуватись. Як з рівними.

Марта Матвіївна. Не виправдую я вашої матері, Лілю!

Ліля. Моєї мами не займайте! Я знаю мамаш і гірших! Заманулось одній удруге заміж вийти,— скік! — вийшла... Куди діти хлопчика од

першого шлюбу? Та куди завгодно. Можна підкинути рідні, знайомим. Адже цуценя, йому байдуже... Оселила у якоїсь глухої тітки. Для спокою нового чоловіка. Двісті карбованців — у зуби. Все! А як хлопчик мучився? Я це добре знаю...

Марта Матвіївна. І я знаю! Мати виявила злочинну легкодухість, Лілю!

Ліля. Красиві слова й більш нічого! Нехай би приїхала підтримала сина хоч тепер! Адже він на лаву підсудних сів! Гадаєте, легко там сидіти?! Така жорстока...

Марта Матвіївна. Бона не жорстока,.Лілю, вона — нещасна...

Ліля. Не захищайте її! Клініку, хворих, невідкладні операції— все треба відкласти заради врятування сина!

Марта Матвіївна. Не говори! Не говори! Не смій мені так говорити! Я — Романова матір!

Ліля. Матір?! Його матір? Не може бути... Я такого наговорила... Пробачте мені... Я люблю його,.. Важко бути самій.....

Марта Матвіївна. От ми і вдвох... Рома просив поцілувати тебе, Лілічко...

-Ліля. Ні,, ні, не цілуйте! Він нічого не знає! (Пошеп* ки.) Це я сама подзвонила до карного розшуку, щоб його заарештували! (Плаче.)

Завіса

ДІЯ ТРЕТЯ

Райок наступного дня. Зала засідань народного суду. Сонце сліпуче світить у вікна. Марта Матвіївна та адвокат Михайло Михайлович бесідують. На місцях для публіки — Віктор, Октябри-на, Марат, Пахом Микитович, Степанида.

Михайло Михайлович. Перерва в судовому засіданні затяглася, розумію ваше нетерпіння...

Марта Матвіївна. Але чому раптом оголошено закрите засідання? Адже справа не потребує закритого засідання... Як ви гадаєте, важкий буде вирок?

Михайло Михайлович. Гадаю, поки що все йде нормально. Клопотання судові ми подали, ви знаєте... Помічаєте, яка тямуща суддя?!"

Марта Матвіївна. Не дивно — суддя сама мати. Ви звернули увагу, як добре вона допросила цього школяра... Нил Микитович, прокурор наш, став сьогодні приватною особою?

Михайло Михайлович. Коли дочка його виходить у свідки,— він уже не прокурор по справі... Входить Кіра Карлівна, збуджена, в яскравому капелюшкові, але відчувається, що вона приховує стривоженість.

Кіра Карлівна. Пробачте, я сюди потрапила? Насилу крізь натовп протискалась! На вулиці такий тиск! Чоловік працює тут прокурором — Чуйко... Я не запізнилась? Чоловік не ночував удома,, подзвонив, щоб я терміново з'явилась...

Михайло Михайлович. Пробачте, будь ласка,— дочка не з вами?

Кіра Карлівна. Нащо їй сюди приходити?

Михайло Михайлович. Сідайте,, прошу вас. Входить Нил Микитовичз новим прокурором.

Нил Микитович. Ну, ось, товаришу прокурор,, ви повністю, як то кажуть, в курсі сьогєдаішйшї судової сир-ави'... Матеріалів не подавайте передчасно... Свідка приведено...

Прокурор. Справа нескладна, Ниле Микитовичу. Тільки нащо ви брали додому ці документи?

Нил Микитович. За змістом злочину — справа нескладна, але заборона брати додому стосується всіх справ... Сам себе запитую: навіщо були потрібні оці папери? Звичка, чи що?!

Прокурор. Ще й препогана, Ниле Микитовичу. Що, що, а-стягнення вам забезпечене...

Нил Микитович. І цілком зароблене! •

Прокурор. Вам од того не легше... (Сідає до свого столу, заглиблюється в папери.)

Кіра Карлівна. От і я! Де мені сісти, Ниле?

Нил Микитович. Сідай, де хочеш. Намагайся мовчати!

Мі л і ц і о и е р заводить Рому Бондаря, веде до лави підсудних, садовить. Це блідий юнак у скромній одежі, з поривчастими рухами.

Кіра К а р л і в н .а, Це і є підсудний? Він дуже милий. Нил Микитович. Не місце для теревенів! М ,а р т а Матвіївна. Будь мужній, Ромо. Все йде на добре.

Р о м а. Спасибі, м.амо.

Вартовий. Розмова заборонена, обвинувачений!

Кіра Карлівна. От бачите, Ромо! Як нехороше сидіти на підсудній лаві...

Нил Микитович. Зараз же замовкни!

Кіра Карлівна. Від моїх слів тільки користь... Входить секретарка суду Олімп Г ада Павлівна. Сідає на своє

місце.

Прокурор. Олімпіадо Павлівно, Ганна Іванівна дог дзвонилася?

Олімпіада Павлівна. Так, товаришу прокурор.

Михайло Михайлович. Моє клопотання приєднано до справи, Олімпіадо Павлівно?

Олімпіада Павлівна. Приєднано, товаришу адвокате.

Різко лунає електричний дзвінок. Прошу встати! Суд іде!

Всі підводяться. Входять: суддя Ганна Іванівна — літня жінка, скромно вдягнена, двоє народних за с І да т-е л і в — молодий і датнж. Проходять до столу, сідають. Суддя. Сідайте, будь ласка.

Всі сідають.

Судове засідання продовжується, Запросіть свідка Горіну.

Міліціонер (йде до виходу з зали, гукає). Свідок Горіна! *

Входить Галина Аркадіївна, зупиняється перед столом суду. Вона важко дихає, захекалась, продираючись крізь натовп.

Суддя. Горіна Галина Аркадіївна? Галина Аркадіївна. Так. Суддя. Скільки вам років? Галина Аркадіївна. Шістдесят один. Суддя. Місце роботи?

Галина Аркадіївна. Середня жіноча школа* Класний керівник 10-го класу.

Суддя. Суд роз'яснює вам, свідок, що ви повинні говорити тільки правду, і за неправдиві свідчення нестимете карну відповідальність за 89 статтею Карного кодексу.

Галина Аркадіївна. Буду говорити правду.

Суддя. Що можете розповісти у цій справі?

Галина Аркадіївна. Можу розповісти спостереження педагога, який стикався з героями сьогоднішньої сум* ної справи.

Суддя. Будь ласка, свідок.

Галина Аркадіївна. Від недавнього часу я почала спостерігати у класі, яким керую, підвищену метушливість і нервовість, особливо навколо учениці Чуйко. Я зацікавилася, громадяни судді. Що я з'ясувала? Я з'ясувала, що заарештовано учня чоловічої школи Романа Бондаря, а Ліля Чуйко, пробачте — Лариса Чуйко, є його товаришка і дуже хвилюється.

Кіра Карлівна. Не вигадуйте!

Суддя. Заважаєте судові, громадянко!

Галина Аркадіївна. Я порадилася з комсомолками, з'ясувала їм суть справи, ми вирішили зв'язатись із хлопчиками із школи Романа і діяти разом. Це просто жах, що трапилось! Метою, яку ми собі поставили, було розкриття всіх обставин справи. За випадковими постатями Романа й Лілі могли стояти й справлені вовки! Так воно й вийшло. Ми подали судові документи, які підтверджують наші здогадки. Суд уже мав можливість допитати наших учнів, які присутні в залі суду,— мені здається, картина ясна... Спитаєте мене, як я недогледіла? Мої неодноразові звернення до матері Чуйко не дали результатів...

Кіра Карлівна. Ви більше паніку розводили. Не займайте моєї дитини!

Суддя. Громадянко з публіки, встаньте! Яке відношення маєте до учениці Чуйко?

Кіра Карлівна. Як яке?! Я — мати!

Суддя. Ви порушуєте порядок судового засідання! Сідайте!

Октябрина. Вона нас вигнала з квартири!

Віктор. Ти не на вулиці!

Мара т. Поважай суд, Октябрино!

Суддя (дзвонить). Ми вам не заважаємо, ребята? Нагадую, тут не збори, а народний суд.

Октябрина. У нас додаткові свідчення!

Суддя. Ви вже свідчили, ребята? Коли буде потреба, суд вас викличе. Привчайтеся до дисципліни! Сідайте. Продовжуйте, свідок Горіна.

Галина Аркаді ї в н а. "Не займайте моєї дитини". Ви чули, громадяни судді. (До Кіри Карлівни.) На жаль, ви не одна така. "Не займайте моєї дитини!" А дитина їздить на приступцях трамвая, чіпляється до грузовиків, курить крадені цигарки, лається останніми словами?! "Не займайте дитин и!" А вона мучить тварин, ламає квітуче галуззя фруктових дерев, кривдить маленьких, краде, бреше?! "Не з а й м а й т е?!" Як же дивуватися після цього, що учень Рома Бондар перебував у зграї, яка обкрадала квартири? Адже ми не знаємо навіть, із ким знайомі наші діти! Не знаємо, звідки береться підлий бур'ян, який захаращує їхні душі, забиває добрі вруна! Роман Бондар та учениця Чуйко знають подробиці, які малюють картину злочину..

Суддя. Суд матиме можливість послухати Чуйко, свідок...

Олімпіада Павлівна (Галині Аркадіївні.) Заспокойтесь. Випийте води! (Підносить склянку з водою.)

Галина А р к а д і ї в н а. Спасибі. Власне кажучи,, от і все. Постараюсь відповісти, коли будуть запитання...

Суддя. Будуть у сторін,запитання до свідка? У вас, товаришу прокурор? У вас, товаришу адвокат?

Михайло Михайлович. Товаришу головуючий, дозвольте поставити декілька запитань обвинуваченому?

Суддя. Прошу, товаришу адвокат.

Михайло Михайлович. Скажіть, Роман, скільки вам на місяць давали крадіжки?

Роман мовчить.

На які гроші купили шовкову сорочку? Відповідайте. Не бажаєте відповідати? Запитань більше не маю.

Суддя. Свідок Горіна, ви вільні. Коли маєте бажання, можете бути присутні на судовому засіданні.

Галина А р к а д і і"в н а. Так, так, звичайно. Спасибі. (Сідає серед публіки.)

Суддя. Свідок Опанас Гер!

Міліціонер (йде до дверей). Введіть свідка Гера! Входить Опанас Аполлонович у супроводі стрільця. У нього розтерзаний вигляд і синець під оком. У Романа —рух переляку. Кіра Карлівна затуляє собі рота хусточкою.

Суддя. Підійдіть ближче, свідок. І її, сідати не можна, суд треба поважати, встаньте. Суд роз'яснює вам, що ви повинні говорити тільки правду...

О п а и а с Аполлонович. Присягаюсь казати тіль" ки правду!

Суддя. І за неправдиві свідчення відповідаєте за 89 статтею Карного кодексу. Ваше прізвище?

Опанас Аполлонович. Опанас Аполлонович Гер. Суддя. Вік?

Опанас Аполлонович. Це так обов'язково? Майже сорок.

Суддя. Під судом і слідством перебували? Опанас Аполлонович. Ні в якому разі! Ви мене навіть ображаєте!

С у д д я. Не блазнюйте, свідок!

Опанас Аполлонович. Як же не блазнювати, коли таке робиться?! Суддя. Яке?

Опанас Аполлонович. Беруть вільного грома-* дяпина й ні з того ні з сього приводять на суд під вартою! На якій підставі, дозвольте вас запитати?!

Суддя. На законній, свідок.

Опанас Аполлонович. Добрий мені закон! Хватають чесного, мирного громадянина і запихають у якийсь дурний мішок?!

Суддя. У який мішок, свідок?

Опанас Аполлонович. От бачите, суд цього не знає! Посадовити солідну людину у брудний мішок і в такому вигляді волокти по вулиці?!

Суддя. Яку людину?

Опанас Аполлонович. Як яку?! Мене особисто!!

Пахом Микитович (підводиться). Товаришу суд* дя! Дозвольте дати пояснення. Можна?

Суддя (дзвонить). Що ви хотіли сказати?

Пахом Микитович. Ми ось із Степанидою наздогнали його край двору...

Опанас Аполлонович. Це він! Тримайте його!

Суддя (дзвонить). Громадянин, тихше!

Опанас Аполлонович. Запихати людину в мішок?!

Пахом Микитович. А коли спійманий одмовля-ється йти добровільно? На фронті як робили? Транспортували "язиків" фашистських у мішках... Зручно нести. Суб'єкт мовчить. Можна навіть не нести, а волокги по снігу, по м'якій землі, по травіГ..

Опанас Аполлонович. Але ж не по брукові?!

Пахом Микитович. Приставити треба було з гарантією, товариші народні судді... Степанида ДОСРІТЬ вправно накрила його мішком. Волокли тільки до міліціонера... Потім повели ногами...

Суддя (дзвонить). Сідайте. Ви заважаєте судові.

Опанас Аполлонович. Самоправство!

Суддя. Скажіть нам, свідок, під судом і слідством...

Опанас Аполлонович (перебиває). Уже питали. Ні..

Худдя. Наперед прошу мене не перебивати, свідок! Під судом і слідством перебували?

Опанас Аполлонович. Не доводилось.

Суддя. Ви певні цього? Пам'ятаєте, що зобов'язались казати судові правду?

Опанас Аполлонович. Пам'ятаю. Зводити наклеп можна на кожного.

Суддя. Далеко не на кожного. Рід занять?

Опанас Аполлонович. Викладач фізкультури, а також бальні танці із власним супроводом...

Суддя. В армії були?

Опанас Аполлонович. Нікак нєт!

Суддя. Тепер уважно погляньте на обвинуваченого.

Опанас Аполлонович. Ось на цього?

Суддя. Він вам відомий? Знайомий?

Опанас Аполлонович. Як торішній сніг!

Суддя. Облиште недоречну розв'язність!

Опанас Аполлонович. Не знайомий.

Суддя. Звернімось до обвинуваченого. Встаньте, обвинувачений! Вам знайомий свідок Гер!

Опанас Аполлонович. Можлива річ, що хлопець перебував у одній з моїх спортивних або танцювальних груп?

Суддя. Жду вашої відповіді, обвинувачений. Опанас Аполлонович. Сліпому видко, що я йому не відомий!

Роман. Ні, ви мені добре відомі, дядю Фаню! Марат. Говори, Романе!

Роман. Це ви проти мого бажання підло затягли мене до злодійської зграї! Понівечили моє життя!

Суддя. От бачите, свідок. Опанас Аполлонович. Пардон! Не розчув, що він сказав...

Суддя. Він запевняє, що ви з ним таки стрічалися! Обвинувачений! Детально розкажіть судові — де, коли, за яких обставин?

Опанас Аполлонович. Хлопчик заляканий і верзе нісенітниці! Я тут ні при чому...

Суддя. Обвинувачений, нагадайте свідкові подробиці вашого з ним знайомства.

Опанас Аполлонович. Зашарпаний, заляканий, неповнолітній правопорушник,— та він що завгодно бовкне на невинну людину! (Загрозливо.) Обвинувачений, не зводьте наклеп! За це вас чекає кара! Пам'ятайте, Бондар!..

Суддя. Виявляється, що ви, свідок, не тільки зустрічалися з обвинуваченим, а й прекрасно пам'ятаєте його прізвище?

Опанас Аполлонович. Тепер пригадую... Він перебував у гуртку... Скільки доводилось його карати!

Суддя. Надалі цього не буде. Влада ваша над ним скінчилася!

Опанас Аполлонович. Слухаю, громадянко суддя. Але наклепів обвинуваченого не визнаю!

Михайло Михайлович. Товаришу головуючий, дозвольте поставити декілька запитань свідкові?

Суддя. Прошу, товаришу адвокат.

Михайло Михайлович, Кого ви завербували, крім підсудного?

Опанас Аполлонович. Я нікого не вербував. Почуваю відразу до таких справ.

Михайло Михайлович. Але ж ваші відносини зпідсудним вже відомі!

Опанас Аполлонович. Ні, на цьому мене вловити не вдасться!

Прокурор. Товаришу головуючий, дозвольте?

Суддя. Прошу вас, товаришу прокурор.

Прокурор. Скажіть, вам знайома Лариса Чуйко?

Опанас Аполлонович. Дочка прокурора Чуйка?

Прокурор. Так. Ви їй також викладали спорт?

Опанас Аполлонович. Н-ні...

Прокурор. А чи не відповісте судові, свідок, із якою метою ви з'явились на квартиру прокурора Чуйка?

Опанас Аполлонович. Це був візит до моїх давніх знайомих!

Прокурор. Ви у ЕСІХ своїх давніх знайомих одмикаєте столи і риєтесь у документах?

ОпанасАполлонович. Ні, громадянине прокурор!

Прокурор. Виходить, це трапилось тому, що папери прокурора Чуйка мали до вас причетність? Яку ж саме?

Опанас Аполлонович. Ви мене не зрозуміли! Ні до яких паперів Нила Микитовича я не торкався!

Прокурор. Припустімо. Чому ж під час обшуку у вас у кишені було знайдено виписки із цих самих паперів? Вам важко відповісти судові?

Опанас Аполлонович. Ні, відповім! Я мусив був звести прокурора із злочинними елементами, ще не притягненими до цієї справи...

Прокурор. Припустімо. З якою метою?

Опанас Аполлонович. Нил Микитович погоджувався вилучити із справи деякі прізвища... Тим більше, що серед них була і дочка його Ліля...

Пахом Микитович. Наклеп!

•Суддя. Продовжуйте, свідок. Ми вас із цікавістю слухаємо...

Опанас Аполлонович. Готовий заприсягтися! Супруга Нила Микитовича, яка присутня тут, на суді, може підтвердити правдивість моїх слів!

Кіра Карлівна. Опанасе Аполлоновичу! Ви — негідник!

Суддя. Продовжуйте, свідок. Коли готові були поєднати із злочинними елементами прокурора Чуйка/то чи не знайдете за можливе познайомити з ними й наш склад суду?

Опанас Аполлонович. Тут кругова порука!

Суддя. Я вас притягну до суворої відповідальності за образу суду, свідок!

Опанас Аполлонович. Дозвольте спитати, на якій підставі ви мене тримаєте під арештом?

Суддя. З охогою поясню. Не.за нами лічитесь, свідок. * Прокурор. Товаришу головуючий, дозвольте подати судові деякі дані про особу свідка Гера?

Суддя. Давайте, товаришу прокурор/'

Прокурор (передає теку). Ви бачите. Три фотокартки в різних ракурсах. Відбитки пальців. Перерахування прізвищ, під якими свідок судився. І ще дещо, яке не підлягає розголосу...

Суддя й народні засідателі розглядають матеріали, порівнюють фото.

Суддя. Все збігається. Хоч зараз підписуй вирок!

Михайло Михайлович. Товаришу головуючий, дозвольте поставити запитання обвинуваченому? Роман, скажіть, ви не намагались залишити злочинну зграю?

Роман. Я намагався... Але вони сказали, що вб'ють... Лілю й мене...

Михайло Михайлович. Хто вас лякав?

Роман. Він.

Михайло Михайлович. Запитань більше не маю.

Прокурор. Ви продовжуєте, свідок, наполягати на версії, по якій прокурор Чуйко був злочинно пов'язаний із вами? Адже це брехня!

Опанас Аполлонович. Я свідчив, не подумавши...

Прокурор! Просто ви — злякалися! Забули народну мудрість: інших лякаєш,—сам не бійся! Школярів легко було залякувати!

Суддя. Коли школяр не забутий батьками,— йому не страшні ніякі залякування! Біда, коли дітей залишено напризволяще. У народних засідателів є запитання? Нема? Товаришу стрілець, свідка можна відвести.

Гер виходить у супроводі стрільця. Попросіть свідка Ларису Чуйко!

Кіра К аі р л і в н а. Лариса Чуйко! Адже це Ліля!

Міліціонер (йде до дверей, гукає). Свідок Чуйко! Входить Ліля, зупиняється перед столом суду.

Суддя. Прізвище, ім'я, по батькові? Ліля. Чуйко, Лариса Нилівна. Суддя. Років? Ліля. Сімнадцять.

Суддя. Роз'яснюю вам, свідок, що подання неправдивих свідчень карається за 89 статтею Карного кодексу. чВи повинні говорити тільки правду.

Ліля. Говоритиму правду.

Суддя. Розкажіть судові, що ви знаєте у цій справі. Не хвилюйтеся, не поспішайте. Пам'ятайте, що правда важливіша над усе.

Ліля. Я знаю. Мене не зупинять ніякі загрози.

Суддя. Вам загрожували?

Ліля. Так.

Суддя. Ось що, Лілю. Спробуйте розповідати по порядку.

Ліля. Звідки у Романа почалося нещастя? Від однієї випадкової зустрічі. До нього підійшов на стадіоні громадянин. Він бачив, як Роман брав участь у змаганнях з бігу. "Юначе, я зроблю з вас чемпіона світу!" Те да се, почав тренувати. Як Роман пишався! Чемпіон світу — про це тільки мріяти можна... І раптом у нього з'явилася шовкова сорочка... (Замовкає.)

Суддя. Продовжуйте, продовжуйте!

Ліля. Чому я кажу про сорочку? Перед ЦИМ у н,ас із Романом трапилося маленьке непорозуміння. Йому здалося, що я глумливо глянула на його стару полинялу сорочку... Коли у людини кілька сорочок, вона не ображається. А коли одна-однісінька, їй неприємно... З'явився Роман у шовковій сорочці, а я злякалась. Де взяв? Купив. За які гроші? Мама прислала, І знітився... Тут я з'ясувала, що він каже неправду: сорочку йому подарував тренер за одну послугу! Хто ж міг думати, що це недобре? Записку віднести за адресою — хіба це злочинно? Чемодана з носієм приставити? Що тут поганого?

Суддя. Ви знали, що містили в собі чемодани, які приставляв обвинувачений?

Ліля. Спочатку й сам Роман не знав! Потім ми здогадалися, та було вже пізно. Роман опинився в їхніх руках...

Суддя. Чому приставку доручали саме йому?

Ліля. Мені здається, у Романа така зовнішність, що люди вірять... КОЛИ він із носієм приставляв чемодан, господарі квартири відмовлялися

його приймати: адреса була неточна. Роман просив дозволити залишити чемодан до ранку, доки він з'ясує. Обличчя у нього чесне, і господарі квартир вірили. Чемодан зоставався в передпокою, вночі з нього вилазив малолітній помічник злодіїв, одмикав двері, квартиру грабували...

Суддя. У вас в школі траплялися крадіжки останнього часу?

Ліля. Так.

Суддя. Чому ваша мама платила за пропалі речі? Ліля. Вона думала, що речі крала я. Суддя. Це було не так? Л і л я. Ні.

Суддя. Хто крав речі в школі — вам відомо? Ліля. Так.

Суддя. І ви мирилися з тим, що мама вважала вас злодійкою?

Ліля. Мама мирилась! Я хотіла розповісти татові, та злякалася поганих наслідків для Романа! Його могли вбити!

2-й нар. засідатель. Як були діти залякані!

Суддя. Розповідайте все, що знаєте. Не нервуйте.

Ліля. В школі я одного разу одержала записку від Романа. Ми часто так листувалися. Принесла записку чужа дівчина. Рома писав, щоб я їй допомогла. Як допомогла? • Вона розповіла мені, що її знайомий хлопець зустрічається з моєю співученицею,— їй треба було, так би мовити, спіймати їх на місці зустрічі. Я запитала, при чому тут я. Вона благала дати їй моє пальто і мою косинку на десять хвилин до моменту закінчення лекцій. Я погодилась. Через десять хвалин мені було повернуто моє пальто. Та коли я рушила додому, до мене кинулась прибиральниця й почала обвинувачувати в тому, що я щойно взяла з вішалки чиєсь пальто...

Суддя. Зрозуміло! Ви пізнали б злодійку в обличчя. Ліля. Вона приходила ще двічі. Я здогадалась тоді, що то була за дівчина...

Суддя. Знову вигадувала якісь причини?

Ліля. Ні. Просто вимагала моє пальто і наказувала мовчати. Украла фізичний прилад, велосипед... Сказала, що повороту до чесного життя у мене вже немає... .

2-й нар. засідатель. Як до вас ставилися в школі?

Ліля. Жаліли. Вважали за клептоманку, чи що... Хвороба злодійства зветься... Загальні збори виключили з комсомолу... Я відчула, що продовжувати далі таке життя не мало рації...

1-й нар. засідатель. Ви куди-небудь зверталися?

Ліля. Не одразу. Я подумала, що потрібні рішучі дії, коли хочу врятувати себе й Романа. Не відкриваючи нікому свого рішення, я йочала слідкувати. Коли Роман проговорився мені, що дістав наказ приставити чергового чемодана, я дізналась адресу. Ну, взнала я адресу, пішла одразу ж до автомата, подзвонила до карного розшуку, розповіла їм усе, що знала...

Роман. Спасибі, Лілю.

Суддя. Скажіть, свідок, чи не простіше було б самрму. обвинуваченому піти до карного розшуку? Ліля. Так.

Прокурор. Лариса Чуйко, ви знайомі з громадянином Гсром?

Ліля. Вчора увечері я його вперше побачила.

Прокурор. Де ж це було?

Ліля. У нас удома. .Прокурор. Як же? Значить, він прийшов до вас?

Ліля. Ні... Він прийшов... до мами...

Прокурор. Запитань більше не маю.

Суддя. Добре, сідайте, Лариса Чуйко.

Ліля підходить до Романа. Міліціонер її зупиняє.

Міліціонер. Розмови заборонені!

Ліля сідає коло комсомольців.

Прокурор. Товаришу головуючий! Прошу дозволити мені подати додатково декілька запитань присутнім'тут у публіці двом особам. "

Суддя. Порядком ведення справи?

Прокурор. Ні, з метою підтримки мого подальшого клопотання судові. Можна?

Суддя. Подавайте запитання.

Прокурор. Громадянка Бондар!

Марта Матвіївна підводиться. Син ваш, який сидить на лаві підсудних, — ваша єдина ді$ тина?

Марта Матвіївна. Єдин-а.

Прокурор. Ви , усвідомлюєте відповідальність, яка лежала на вас?

Марта Матвіївна. Усвідомлюю. Я залишила його самого.

Прокурор. Так. Можу я фіксувати вашу відповідь, к обіцянку повернути сина в сім'ю, зробити корисним аденом радянського суспільства?

Марта Матвіївна. Так. Моя провина... моя. Я була погана мати. Тепер не відпущу його від себе!

Прокурор. Питань до вас більше не маю.

Суддя. Сідайте, громадянко Бондар.

Прокурор, Громадянин Чуйко!

Нил Микитович (підводиться). Я.

Прокурор. Лариса Чуйко, яка виступала як свідок, ваша єдина донька?

Нил Микитович. Так.

Прокурор. Вас задовольняє виховання вашої дитини?

Нил Микитович. Ні.

Прокурор. Я маю на увазі її зайву самостійність, небажання звертатися по допомогу до комсомолу, до вас, батька, та до інших членів родини,— чи не так?

Нил Микитович. Так.

Прокурор. Нам важливо, щоб ви усвідомили, Нил Микитович. Я усвідомив. Прокурор. Питання всі...

Кіра Карлівна. Чому ви матір Лілину не питаєте?! Тут і я знаходжуся!

Прокурор. На жаль, вас чекають більш тривалі й серйозні розмови, громадянко Чуйко. І не тільки з приводу вашої дочки.

Суддя. Сідайте, громадянин Чуйко. Чи є необхідність робити перерву?

Прокурор. Товаришу головуючий, хочу оголосити подання судові.

Михайло Михайлович. У мене є заява судові!

1-й нар. засідатель (судді). Вислухаємо спочатку сторони.

Суддя. В такому разі, прошу вас, товаришу прокурор.

Прокурор. Товариші судді! Тепер вам відомі обставини, під впливом яких обвинувачений Роман Бондар учи-днв карний злочин, зійшов з дороги чесного радянського Ііколяра, зганьбив ім'я комсомольця. Чи полегшують ці ставини його вину перед законом, перед соціалістичним спільством? Ні, не полегшують. Повинен він бути показаним? Так, повинен! Я тільки зобов'язаний докласти суду, хоч я і прокурор, а не захисник, про деякі обставини даної Справи, які хоч і не пом'якшують вину обвинуваченого, проте дають мені моральне право не обстоювати повної міри покарання. Відірваність від сім'ї, недостатня робота шкільної й комсомольської організації, недосвідченість та дитяча довірливість обвинуваченого — з одного боку, з другого боку — зухвалий і досвідчений ворог! Залучити радянського юнака до злодійського болота, — це тільки частина завдання ворога. Впливи ворожого світу будуть знищені тільки тоді, коли всі ми, і в сім'ї, і в школі, і на виробництві, будемо думати про серйозні, великі питання комуністичного виховання. Товариші судді! Вважаючи, що дані свідчень і інші матеріали справи

значно міняють картину й склад притягнених до відповідальності осіб, вважаю за доречне клопотатися перед судом про дослідування, призначення справи до нового слухання. Я скінчив.

Суддя. Ваша заява, товаришу адвокат.

Михайло Михайлович. Товариші судді. Приєднуючись до клопотання прокурора про дослідування цієї справи, вважаю за можливе просити суд про зміну запобіжних заходів по відношенню до обвинуваченого Бондаря, передавши його на поруки матері — Бондар Марті Матвіївні, звільнивши його з-під варти. Відповідне клопотання судові подано.

Прокурор. Товаришу головуючий, клопотання товариша адвоката підтримую.

Суддя (порадившись із засідателями). Суд їде на нараду.

Суддя і народні засідателі виходять. Секретарка збирає папери і йде слідом, З вулиці лине гомін натовпу.

Кіра Карлівна. Мені було так страшно! І жахливо соромно! Хрдімте додому...

Ліля. Спершу вислухаємо рішення суду.

Кіра Карлівна. Ниле, хіба вона... обвинувачена?!

НилМикитович. Ми всі обвинувачені у цій спраді.

Ліля. Тату... Я тобі завдала великого горя... Пробач мені.

Нил Микитович. Так. У мене велике горе. Ось як воно виходить... Повчав, обвинувачував інших, а сам?.. Життєвий шлях кожного підсудного я знав краще, аніж життя власної дитини!..

Дзвонить електричний дзвоник. Входить секретарка суду.

Олімпіада Павлівна. Прошу встати! Суд іде! Всі встають. Німа сцена. Завіса

1 Аврора — в римській міфології богиня ранкової зорі (відповідає грецькій Еос).

2 Космодем'янська Зоя Анатоліївна (1923—1942) — партизанка Великої Вітчизняної війни, Герой Радянськогд Союзу (посмертно). Учениця 201-ї середньої школи м. Москви, добровільно пішла в партизанський загін, розвідниця. Страчена фашистами в с. Петрищєво Московської області.